

سوره آل عمران

این سوره، سومین سوره قرآن است در مدینه نازل شده، سراسر آیات سوره آل عمران مدنی است و به اتفاق آراء، دارای ۲۰۰ آیه و به مناسبت بیان سرگذشت خاندان عمران در آن به این نام خوانده شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - نشانه بارز سوره
- ۲ - اهداف و مقاصد سوره آل عمران
- ۳ - محتوا
- ۴ - وجه تسمیه سوره‌های قرآن کریم
- ۴.۱ - سوره آل عمران
- ۴.۱.۱ - منظور از آل عمران
- ۴.۲ - سوره بقره
- ۴.۳ - سوره مائده
- ۴.۴ - سوره نساء
- ۴.۵ - سوره انعام
- ۴.۶ - سوره اعراف
- ۴.۷ - سوره انفال
- ۴.۸ - سوره توبه
- ۴.۹ - سوره یونس
- ۴.۱۰ - سوره هود
- ۴.۱۱ - سوره یوسف
- ۵ - تکریم الهی با معجزات انبیا
- ۶ - سوره بلند
- ۷ - فضیلت تلاوت
- ۸ - محورهای اصلی
- ۹ - سال نزول
- ۱۰ - فهرست منابع
- ۱۱ - پانویس
- ۱۲ - منبع

نشانه بارز سوره

یکی از مشخصات بارز این سوره -که در قریب به پنجاه آیه (یعنی آیه ۱۲۱ تا ۱۶۵) جلب نظر می‌کند- عبارت است از توصیف **غزوه احد**، و ثبت و ضبط رویدادهای مربوط به آن، و ارائه درس‌ها و عبرت‌ها در لابلای آن. به دنبال توصیف از غزوه احد، بیان و گزارشی راجع به **فضیلت شهادت** و منزلت شهداء در پیشگاه پروردگار - طی آیاتی- جلب نظر می‌کند، و قضیه و داستانی از غزوه "**حمره الاسد**" و **دعوت مردم به صبر** و ثبات و پایداری نیز ضمن آیاتی از این سوره مطرح شده است. در پایان سوره تصویر و تابلوی جالبی از **دعاء مومنین** و **استجاب** این دعا از سوی پروردگار جهان ترسیم گردیده است.

اهداف و مقاصد سوره آل عمران

همان‌طور که اشاره شد، سراسر آیات سوره "آل عمران"، مدنی است، اما نباید آنرا از سوره‌های نخستینی دانست که در مدینه نازل شدند، چرا که این سوره پس از گذر مدتی طولانی -که مسلمین طی این مدت در مدینه به سر بردند- نازل گردید. ضمن همین مدت طولانی بود که رویدادهای مربوط به فتح و پیروزی و یا هزیمت و شکست مسلمین، دگرگونی مطلوبی در حالاتشان به ارمغان آورده، و اوضاع را متحول ساخت. مسلمین آشکار با **اهل کتاب** حشر و نشر داشتند و میان آنها در زمینه دعوت اسلامی و **احکام** و تعالیم اسلام منازعات و احتجاجاتی جریان یافت. در سوره آل عمران -همان‌طور که در آغاز امر یادآوری شد- از عزوات "بدر" و "احد" و "حمره الاسد" و "بدر اخیر" که در **شعبان** سال چهارم هجری روی داد، سخن رفته است. سوره مزبور پس از **سوره انفال** نازل گردید، و در سوره انفال از بدر نیز گفتگو شده است. پس از آن **سوره احزاب** نازل شد، و می‌دانیم واقعه و غزوه احزاب به سال پنجم هجری می‌پیوندد.

محتوا

در این سوره مبارکه، مؤمنین را به توحید کلمه و صبر و ثبات در **دفاع** از **اسلام** و تقویت آن دعوت می‌کند و آنان را به حساسیت موقعیت ایشان در برابر دشمنانی مانند **یهودیان** و **مسیحیان** و **مشرکان**، که در آن زمان خود را بر مبارزه با اسلام جزم کرده بودند، متوجه می‌سازد حقایق دین را به ایشان تذکر می‌دهد و **شبهات** و **وسوسه‌های منکران** را از دل‌های آنان می‌زداید.
به‌گفته بعضی از مفسران مشهور، به نظر می‌رسد که این سوره در خلال سال‌های **جنگ بدر** و **جنگ احد** (سال‌های دوم و سوم هجرت) نازل شده است و

وجه تسمیه سوره‌های قرآن کریم

وقتی نام‌های سوره‌های قرآن کریم را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهیم، می‌بینیم این نام‌ها به مهم‌ترین و جالب‌ترین موضوعی که در آن سوره‌ها آمده است اشاره دارد؛ در سوره مورد بحث، از عمران طی دو آیه - که در کنار هم قرار گرفته‌اند - یاد شده است بدین صورت: "إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ. ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَدَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّى إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ" [۱] [۲]

«خداوند، آدم ابوالبشر و نوح و آل‌ابراهیم و آل‌عمران را بر جهانیان برتری داد، خاندان و دودمانی که برخی از برخی دیگر نشأت گرفته و با هم دارای پیوند و ارتباط بودند، و خداوند، شنوای دانا است. آنگاه که همسر عمران اظهار کرد: پروردگارا آنچه در شکم و رحم دارم نذر تو کرده‌ام که به عنوان خدمت‌گزار خانه تو انجام وظیفه کند، پس این نذر را از من بپذیر که تو شنوای دانایى.»

و بدین‌سان می‌بینیم اساس و ملاک عمده نام‌گذاری سوره‌ها عبارت از مهم‌ترین موضوعی است که در آن سوره‌ها آمده، و با عبارت از جالب‌ترین و نمودارترین مسأله‌ای است که در آن سوره‌ها مطرح می‌باشد.

← سوره آل‌عمران

به سوره سوم قرآن کریم، یعنی سوره "آل عمران" مراجعه می‌کنیم، و از آغاز تا پایان آنرا از نظر می‌گذرانیم مطلب جالب و یا مهمی - که به ویژه مربوط به موسی و هارون (علیهما السلام) باشد - در آن نمی‌بینیم؛ لکن نمودارترین و چشم‌گیرترین ابعاد و جهات این سوره عبارت از یک گزارش مبسوط و گسترده‌ای است که به عیسی (علیه السلام) و مادر او ارتباط دارد. همین نکته است که ما را بر آن می‌دارد موافقت خود را با رای و نظریه پاره‌ای از مفسرین اعلام کنیم. مبنی بر اینکه "عمران" - که ضمن این سوره از او یاد شده است - عبارت از "عمران"، پدر مریم است، نه "عمران" پدر موسی و هارون (علیهما السلام). پس سوره آل‌عمران یادآور طبقات و رده‌هائی از انسان‌ها است که **خداوند متعال** آن‌ها را از میان جامعه بشری گزینش و انتخاب کرده است، و اینان عبارتند از: آدم، نوح، آل‌ابراهیم و آل‌عمران.

← منظور از آل‌عمران

آل‌عمران که این سوره بدان نامبردار است - عنوان "عمران" در آن عبارت از عمران، پدر موسی می‌باشد؛ لکن بهتر آن است بگوئیم: وی، عمران، پدر مریم (سلام‌الله‌علیها) است؛ و طبق گفته زوات و مورخین میان عمران، فاصله زمانى دور و درازى وجود دارد. مطلبی که این حقیقت را تایید می‌کند این است که خداوند متعال انتخاب آل‌عمران را بدین صورت گزارش می‌فرماید: "...وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ إِنِّي نَدَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِي مُحَرَّرًا..."

و درباره انتخاب و اصطفاى مریم (سلام‌الله‌علیها) می‌فرماید: "وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَانِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ." [۳] «و آنگاه که فرشتگان گفتند: ای مریم! خداوند بدون تردید ترا برگزیده و ترا پاکیزه ساخته، و با گزینش تو از میان جامعه، ترا بر تمام زنان جهان به ویژه سرافراز ساخته است.»

منظور از عمران مذکور در این سوره، پدر حضرت مریم (علیها السلام) و مراد از آل‌عمران، حضرت عیسی (علیه السلام) و حضرت مریم‌اند. مادر حضرت مریم نیز احتمالاً مشمول این عنوان است. [۴]

← سوره بقره

به خاطر داستان جالبی که مربوط به "بقره" است (بقره‌ای که بنی‌اسرائیل به ذبح آن مامور شدند) به این عنوان نامبردار شد، و قبلاً دیدیم: این بقره و ذبح آن به عنوان راهی برای تشخیص مجرم در حادثه قتل‌ی که جانی و مجرم ناشناخته بود مورد استفاده حضرت موسی (علیه السلام) و بنی‌اسرائیل قرار گرفت.

← سوره مائده

از آن جهت بدین نام موسوم گردید؛ چون جریان "مائده" ای که **حواریون** نزول آنرا از آسمان درخواست کرده بودند در این سوره آمده است.

← سوره نساء

بدان جهت این عنوان را احراز کرد؛ چون مهم‌ترین مطلبی که این سوره متعرض آن شده است عبارت از احکامی است که خداوند متعال از رهگذر آن‌ها به اوضاع و احوال زنان، سازمانی داده و حقوق آن‌ها را صیانت کرده، و از وارد کردن هرگونه ضرر و آسیب و آزار به آن‌ها پیشگیری نموده است، تا این شمار از انسان‌های آسیب دیده در طول تاریخ از همه مزایا و مواهب در خورشان بهره‌مند گردند.

← سوره انعام

چون از "انعام" یعنی دام‌ها و چهارپایان و انواع مهم آن از قبیل **شتر و گاو و گوسفند** و بز یاد کرده است این سمت را به دست آورد.

← سوره اعراف

از آن جهت که در آن از "اعراف" سخن رفته است بدین‌عنوان موسوم شد. اعراف از نگاه بسیاری از مفسرین عبارت از موضعی است میان **بهشت و دوزخ**، و مردمی در آن به سر می‌برند که **حسنات** و **سینات** و اعمال نیک و بد آن‌ها با هم برابر است.

← سوره انفال

از آنرو که موضوع صحبت "انفال" یعنی غنائم و کیفیت توزیع آن است با این عنوان نام‌گذاری شده است.

← سوره توبه

چون از قبول توبه مومنین و آن چند نفری که از شرکت در غزه "توبک" تخلف ورزیده بودند یاد کرده به همین نام موسوم گردید.

← سوره یونس

از آن‌جهت که ضمن آن از **یونس** و ایمان همگی مردم آن قریه و آبادی که یونس در آن به سر می‌برد سخن به میان آورده این عنوان را برای خود احراز کرده است.

← سوره هود

از آنجا که از **هود** و **رسالت** و ماموریت او در رابطه با قومش گفتگو کرده است این عنوان را برای خود یافت، **خداوند متعال** طی همین سوره می‌فرماید: "وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ" [۵] «و به سوی قوم "عاد"، برادرشان هود را گسیل داشتیم. او می‌گفت: ای قوم من! خدای را پرستش کنید که شما را جز او معبودی دگر شایسته پرستش نیست؛ شما افتراجو و دروغ‌آورانی بیش نیستید.» در این سوره، به دنبال هم، از رسالت‌ها و ماموریت‌های آسمانی صالح به سوی قوم **ثمود** و رسالت **شعیب** به سوی قوم مدین، و رسالت‌های **ابراهیم** و **لوط** و موسی به سوی اقوام و گروه‌هایشان سخن رفته است.

← سوره یوسف

تقریباً سراسر آن به داستان یوسف -از آغاز تا انجامش- پیوند خورده و اکثر قریب به تمام آیات آن در ارتباط با داستان او است.

تکریم الهی با معجزات انبیا

هدف این است که انتخاب و اصطفاء عیسی (علیه‌السلام) و مادرش به‌سان انتخاب دیگران نیست. خداوند متعال در اینجا هشدار می‌دهد: خوارق عادات و حوادث شگفت‌آور و معجزاتی که به دست عیسی (علیه‌السلام) ظهور کرده، و مردم آنرا **دلیل بر نبوت** و یا **الوهیت** و یا حلول خداوند در او تصور کرده‌اند را نباید جز به عنوان اثری از آثار تکریم الهی به چیز دیگری تلقی کرد، یعنی **سنت الهی** در **جهان** بر این اصل قرار گرفته است که این آثار و پدیده‌های خارق‌العاده به دست انبیا و مرسلین ظاهر گردد.

سوره بلند

آل‌عمران یکی از هفت سوره بلند قرآن و بنا بر قول منسوب به **امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام)**، **ابن‌عباس** و **جابر بن زید**، هشتاد و هفتمین سوره نازل شده قرآن است. [۶]

فضیلت تلاوت

در حدیثی از **پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)** می‌خوانیم: من قرء سورة آل‌عمران اعطی بکل آیه منها امانا علی جسر جهنم: «هر کس سوره آل‌عمران را بخواند به تعداد آیات آن، امانی بر پل **دوزخ** به او می‌دهند.» و در حدیثی از **امام صادق (علیه‌السلام)** می‌خوانیم: من قرء البقرة و آل‌عمران جاتا یوم القيامة یطلانه علی رأسه مثل الغمامتين: «کسی که سوره بقره و آل‌عمران را بخواند، در **روز قیامت** همچون دو ابر بر سر او سایه می‌افکنند.» [۷]

محورهای اصلی

روی‌هم‌رفته محورهای اصلی بحث‌های این سوره، از این قرار است:

- ۱ - بخش مهمی از آن از **توحید** و **صفات خداوند** و **معاد** و **معارف اسلامی** بحث می‌کند.
 - ۲ - بخش دیگری پیرامون **جهاد** و دستورات مهم و ظرفی در این زمینه و همچنین درس‌های عبرتی که در دو غزوه مهم اسلامی (بدر و احد) بود سخن می‌گوید، و همچنین شرح امداد‌های الهی نسبت به مومنان و حیات جاویدان شهیدان راه خدا.
 - ۳ - در قسمتی از این سوره، به یک سلسله احکام اسلامی در زمینه لزوم وحدت صفوف مسلمین و **خانه کعبه** و فریضه حج و امر به معروف و نهی از منکر و **تولی و تبری** (دوستی با دوستان حق و دشمنی با دشمنان حق) و مساله **امانت**، و **انفاق** در راه خدا و ترک **دروغ** و **مقاومت** و پابردی در مقابل **دشمن** و **صبر** و شکبانی در مقابل مشکلات و آزمایش‌های مختلف الهی و ذکر خداوند در هر حال، اشارات پر معنایی شده است.
 - ۴ - برای تکمیل این بحث‌ها، بخشی از تاریخ انبیا از جمله: آدم و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و سایر **انبیاء (علیهم‌السلام)** و داستان مریم و مقامات این زن بزرگ و توطئه‌های پیروان متمرّد **حضرت موسی (علیه‌السلام)** و **مسیح (علیه‌السلام)** در برابر **اسلام**، نیز ذکر شده است.
- همچنین دربارهٔ جریان **مباهله**، انبیای بنی‌اسرائیل، یهودیان، دعوت **اهل کتاب** به اسلام و ضرورت **صبر** و تلاش و اتحاد، **کعبه**، **ریا** و **حرمت** آن سخن گفته می‌شود.

سال نزول

مطالب این سوره چنان به هم مربوط و هماهنگ است که گوئی همه آن‌ها یک جا نازل شده است. [۸] [۹] اگر این نظر درست باشد، باید سوره آل‌عمران در سال نهم هجری قمری نازل شده باشد.

فهرست منابع

- (۱) محمود آلوسی، روح المعانی، بیروت، ۱۳۷۲ق، ۳/۷۳.
- (۲) محمود رامیار، تاریخ قرآن، تهران، ۱۳۶۲ش، ص ۵۸۳، ۵۹۴، ۶۷۰، ۶۷۱.
- (۳) جلال‌الدین سیوطی، الاتقان فی علوم القرآن، به کوشش مجد ابوالفضل ابراهیم، قم، ۱۳۶۲ش، ۱/۴۱، ۴۳، ۴۴، ۱۹۲، ۲۲۰-۲۲۵.
- (۴) مجدحسین طباطبائی، المیزان، بیروت، ۱۹۷۳م، ۳/۵-۶.
- (۵) فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، قم، ۱۴۰۲ق، ۱/۴۰۵.
- (۶) مجد بن جریر طبری، تفسیر، مصر، ۱۳۳۴ق، ۱۰۸-۲/۱۰۷.
- (۷) مجد بن احمد قرطبی، الجامع الاحکام القرآن، بیروت، ۱۳۷۲ق، ۴-۴/۳.
- (۸) مجد هادی معرفت، التمهید فی علوم القرآن، قم، ۱۳۹۶ق، ۱/۱۰۶، ۱۰۷.

۱. ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۳۳.
۲. ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۲۵.
۳. ↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۴۲.
۴. ↑ مجدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۳، ص ۱۶۷، بیروت، ۱۹۷۲ م، ۵-۶-۳.
۵. ↑ هود/سوره ۱۱، آیه ۵۰.
۶. ↑ محمود رامیار، تاریخ قرآن، ج ۱، ص ۶۷۰، تهران، ۱۳۶۲ ش.
۷. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۴۷۸.
۸. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۴۷۸.
۹. ↑ طباطبائی، مجدحسین، المیزان، ج ۳، ص ۵، بیروت، ۱۹۷۲ م، ۵-۶-۳.

منبع

دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «سوره آل عمران»، ج ۲، ص ۴۴۱.
سایت پژوهه، برگرفته از مقاله «سوره آل عمران»، تاریخ بازبایی ۱۳۹۵/۱۱/۱۲.

رده‌های این صفحه : [خواص آیات و سور](#) | [سوره‌های قرآن](#) | [سوره‌های قرآن](#) | [قرآن شناسی](#) | [محتوای کلی آیات و سور](#)